

Heraklo

Euripid

preveo Neven Jovanović

Dramatis personae

Amfitrion Heraklov otac, Alkmenin suprug

Megara Heraklova supruga, Kreontova kći

Kor tebanskih staraca

Liko vladar u Tebama

Heraklo

Irida

Manija

Glasnik

Tezej vladar u Ateni

Scena

Pred Heraklovim dvorima u Tebama.

Heraklo

AMFITRION

I kod nas i vani znaju ga svi:
suradnik Zeusov na bračnom poslu,
Amfitrion! Staroga Alkeja sin,
Perzeja unuk, Herakla tata!
Amfitrion... Gradu u ovomu
stanujem, u Tebi, gdje zemlja nam
čudno je cvijeće rodila — ljude
pod oružjem... od koje je žetve
komandir Ares spaso šaćicu,
koja je ovdje predležeci grad
odjecila djecom djecine djece...
od kojih iziđe Kreont, sin
Menekeja, poglavar državni
zemljice ove... U Kreonta oca
Megara kći je, evo je ovdje,
koju je nekoć čitava Teba
u svatima pjesmom i frulama
sprovela, kad ju je, Megaru,
mojoj doveo kući Heraklo moj.
No tad Tebu-grad, gdje meni je stan,
i Megaru ženu, evo je tu,
i svojtu svu ostavi sinko moj,
nakan nastanit Kiklopske zidine,
mikensku tvrđu, okle utekoh
onomad ja, kad posjekoh dičnog
Elektriona... Kob moju ljutu
rad bi olakšat, domaju staru
naselit, i zato drugu Euristeju
skupu cijenu povratništva plaća:
bandu goni iz svijeta. Možda ga
Herina žaoka tjera, a možda je

5

10

15

20

25

30

takva povijesna nužnost... sve je
dosele odradio zadaće;
za zadnje kroz Tenarsko ždrijelo
spusti se u Had, da bi psa tropsa 35
na danje istjerao svjetlo... al'
iz Hada natrag ga nema te nema...
Nu, ima priča tebanska stara:
bio jednom stanoviti Liko,
supružnik Dirke, despot u Tebi, 40
prije no zemljom dva generala,
dva ždrepcu bijela, Zeusova sina,
Amfion i Zeto kneževahu.
Tog Lika sin, istoimen ocu
— nije Tebanac već došljak s Eubeje — 45
glavu Kreontu skine, izvede
puč, prigrabi vlast u ovoj zemlji
izjedanoj rakom građanskog rata.
a naša rodbinska veza s Kreontom
u zlo se okrenula najcrnje; 50
moj sinko pod zemljom, nedostupan,
a novi gazda, taj Liko, je li,
Heraklovoj djeci vrat bi zavrnuo,
isto i ženi mu — klao bi danas,
da ne bi klanja kasnije bilo — 55
i mene usput (ako se može
penzioner-starac kao takav
smatrati živim...) — da ne bi, je li,
odrasla ova djeca, pa došla
krv naplatit majčinoga roda... 60
a ja (kog je, naime, u ovome
kućanstvu sin moj postavio
— kad je ono u mrak polazio,
pod zemljicu crnu — da mu budem
baka-servis i kućedomaćin...) 65
i njihova mati — Heraklova djeca
da ne poginu bijedno — eto nas
pri oltaru Zeusa branitelja,
sjedimo; svetište dični je moj
dečko na spomen veleпobjednom 70
koplju podigo svome, kad ono
bijeli je uzeo Órhomen-grad.

Sirotinja ljuta u ovom azilu,
ni jesti ni piti, sve krpe i dronjci,
na zemlji spavamo goloj; iz svog 75
smo doma deložirani, niotkud
spasa. Prijatelja što se tiče —
sad sasvim je jasno da jedni to
nisu, a koji su čemu, tima su
vezane ruke. To ti je huda 80
sudbina ljudska! Tko mi je makar
osrednje naklon, takovu ne do mu
sudbinu bog, to rendgensko
snimanje tko drug ti je pravi.

MEGARA

Deda deda deda 85
ti koji si неко u prah pretvorio cijeli grad Taf,
na čelu kolone bajoneta elitnih tebanskih četa,
gle kako od svih božanskih formula ljudima jasno je točno — nula.
Recimo, ja —
kao tatinoj kćeri nije mi išlo loše: uspjehom неко silno proćuo on se 90
apsolutnu držeći vlast (zbog koje dugačka koplja strast
uokolo tjera na juriš u dobrostojeća tijela)
i podmlatka čuteći slast; a i mene je udao kod vas,
sjajnom spregom snabdjevši Herakla.
A danas... sve ono ostalo u smrt je odletjelo; 95
meni i tebi, deda, smrtna se ura primakla;
i sinovima Heraklovim, deda, koje svojim tijelom
zakrivam kao što ptica krilom svoje mlade.
Oni me za to vrijeme salijeću unakrsno:
“Mama, mama, reci u koju zemlju tata ode? 100
Što radi? Kada će doći?” mlado — nerazumno,
oca traže te traže. A ja im oči mažem
pričajući svakakve bajke. No čim šarke
zaškripe na veži, i jedan i drugi treperi, bježi,
i već su oba pohrlili ne bi li tatici noge zagrlili. 105
Ali sada, starče časni —
gdje je šansa, kakav je plan,
kako nas kaniš spasiti?
Ti si nama sad potreban,
jer iz zemlje nema bijega — 110

granice su blokirane;
od naših, do posljednjega
nitko, da se za nas gane,
već nije u stanju.
Kakav spremaš ti manevar?
Reci, nama ga priopći,
da na već pripremljen odar
ne bi bilo treba poći.

115

AMFITRION

Dijete moje, ne pada mi lako
budući su stvari kakve jesu
jeftinu mudrost bez muke podijelit:
nemoćni smo — odugovlačimo!

120

MEGARA

Nije ti dosta jada? Sunčevo
svjetlo toliko ti se sviđa?

AMFITRION

Tome se radujem, da; a sviđa
mi se i nadanje.

125

MEGARA

I meni; ali realno nije
biti, djedice moj, nerealan.

AMFITRION

Odgadanje zla urodit će lijekom.

MEGARA

A međuvrijeme nas ujeda jadom.

130

AMFITRION

Pa ipak, dijete, dić' bi se mogo
povoljan vjetar iz ove muke
moje i tvoje; još uvijek može
doći on — sin moj, a bračni drug tvoj.
Ti samo mirno, i suzotok-vrelo
očiju dječjih ustavi, u riječi
ih ušuškaj, kako god trulu
pobjedu tvoje donijele bajke.
Na kraju svisnu i sami jadi —
ni bura ne bijesni dovijeka —
kog sreća prati, ne svrši sretno —
sve se na suprotni okrene pol.
Pravi je čo'jek taj koji nadi
vjeruje uvijek; očaj — to je za papke.

135

140

KOR

Pod visoki krov,
pred starački kauč,
vrludajuć oko
osi svog štapa,
poslan sam — stari
žalopojkopojac,
ja, ptica sijeda,
ja, prazan blebet, ja, tma i tmuša
noćnoga snoviđenja,
drhtavih uda, al' s najboljom voljom;
oj očeva djeco, oj djeco bez oca,
oj starino starče i žalosna majko,
što svog u Hadovoj kući
supruga plačeš.

145

150

155

Ne vucite nog,
ne težite teg,
kao po kršu
konj koji vuče
uzbrdo teška
kolovratna kola.
Za ruku drž' ga,
za kaput hvataj, svakog kog izda
klonule stope korak.

160

165

Starac nek starca podupre, kom se
po oružju drug, onomad, ko mlad,
u bitkama mladosti tuko uz bok, 170
domovini slavnoj noseć
ponos i diku.

Gledajte kako iz očiju ovijeh
sijevaju očeve munje;
zlosreća nije zaobišla sinove 175
nit su izgubili lijepost.
Grčka, o! junake
kakve li, kakve izgubiv,
ostat ćeš bez djece ove.

No sada — vidi, bliz ovome dvori 180
pristupljuje Liko, gospodar zemlje te.

LIKO

Heraklova oca i suprugu, ako smijem, pitao bih nešto;
a smijem; budući da sam vaš gospodar — smijem.
Koliko još vremena planirate rastezati svoje živote?
Koji još nadu, koju još silu imate u vidu? 185
Zar vjerujete zbilja da će doći otac ove djece, onaj koji leži u Hadu?
Preko svake mjere ste zapeli jaukati, a treba umirati.
Ti svu si Grčku zaglušio velikim šupljim riječima,
da ti je Zeus partner u braku i pravljenju klinca.
A ti — kitiš se imenom družice superheroja. 190
Što li je to tako sjajno odradio taj tvoj muž,
ako je u močvari zatuko vodenu zmiju,
ili u prašumi onu živinu? Lav se uhvatio u zamku,
a on priča da mu je zahvatom rvačkim slomio šiju.
To su argumenti vaši? Zbog toga ova 195
djeca Heraklova umrijeti ne bi smjela?
Ta se nula domogla junačke slave
kroz cirkus; ni u čemu drugom ne valja ništa,
taj čija ljevica nikad štita iskusila nije,
niti je koplju došao blizu; noseći luk — 200
sramotno oružje — spreman na trenutni bijeg.
Pa nije luk dokaz čovjeka junaka,
već onaj tko borbeni položaj drži, gleda i uzvraća pogled
polju kopalja što juriša na nj, a on u svome ostaje redu.

No motiv moj, starče, nije bezobzirnost
već dalekovidnost; jer znam da sam smaknuo
Kreonta, njezina oca, i prijestol zauzeo.
Nipošto ne trebam ta dva pustiti da odrastu,
da dođu ko osvetnici sa mnom poravnavat račune.

205

AMFITRION

Koliko je u mom sinu Zeusa,
taj će dio Zeus zakriliti;
na meni je, Heraklo, da sada
letom riječi demonstriram sve u
čemu ovaj čovjek pojma nema
što se tebe tiče; neću dati
da mi ti na lošem glasu budeš.
Stog, prvo, ono neizrecivo
(jer neizrecivom smatram tezu
o tvom kukavičluku, Heraklo);
za svjedoke bogove zovem, i
Zeusovu munju i četveropreg
s kog je Gromovnik Zemljinu djecu,
Gigante, hitroletnim strijelama
izrešeto sred vitih rebara
te otpleso s bogovima trijumf;
četveronožne drznike one,
Kentaure brđane, barabo
kraljevska, idi i pitaj: koga
drže najboljim junakom; koga
drugog do sina li moga, za kog
tvrdiš da tek se pravi junakom!
Il brdo pitaj što te odgojilo,
planinu Dirfij — al te ni ona
ne bi pohvalila; čak ni tvoja
domovina nema šanse naći
ikakvo *tvoje* junačko djelo.
A genijalan izum luka i strijele
psuješ; pazi sad, ja ću ti pamet prosvijetliti.
pješak kopljanik rob je oružja svoga;
slomi li dugo koplje, više nema
čime bi odbio smrt; sva mu je
forca na jednoj jedinoj karti;

210

215

220

225

230

235

240

a nisu li družu iz borbenog reda
valjani — pogibe on s kukavičluka
onih oko sebe. No onaj tko ima 245
sigurnu ruku i strijele i luk
jednu — a glavnu — uživa prednost:
neka i tisuću strijela ispali,
ima ih još da od smrti ga spase;
iz daljine neprijatelja tuče, 250
strijelom rani, al ne vidiš otkud;
tijelo neće dušmanu izložiti,
blago njemu; a to je u bici
mudrost prva — protivnika udri,
sebe čuvaj, ne riskiraj ništa. 255
Ove riječi nose, tvojima u kontru,
spoznanja o tome kako stvari stoje.
Ali djeca! Ovu djecu što ubijaš?
Što su ti učinili? U jednom
pogledu ne odričem ti mudrost: 260
sam si rđa, pa se bojiš djece
najboljih. Pa ipak, mučno je to
što ginemo zbog tvoje panike;
pravo bi bilo da skinemo glavu
mi, što smo bolji, goremu tebi, 265
kad bi nas Zeus pravednom rukom
vodio. Al ako je ono što želiš
diktatorska vlast nad zemljom ovom,
pusti da odemo u progonstvo;
no sile se kani, jer silu ćeš kusat 270
kada ti od boga vjetar preokrene sreću.
Avaj!
O Tebe, Tebe, Kadmova zemljo
(jer i na tebi red je da primiš
riječi kara i prijekora moga), 275
zar tako Herakla braniš,
zar tako njegovu djecu?
On sam je samcat čitavu vojsku
Orhomena grada potukao
Tebancima tako povraćajuć 280
iskru slobode u junačke oči.
Ni Grčka za pohvalu nije
(sad ni to prešutjeti neću),

niškoristi prema sinu mome,
a trebala ovoj je nejači
vatrom, kopljem, oklopom priteći
upomoć, dug otplaćujući za
lustraciju zemlje i voda,
Heraklova borba što Grčkoj je dala.
Ništa, djeco, ni država Tebe
ni Grčka vam pomoći neće;
u mene, krasna u branitelja
sad gledate, a ja sam tek logoreja.
Prošlost su sile što nekoć ih imah,
starost trese i ruke i koljena.
da sam mlad i da sam još u formi,
mača b' se latio, taj plavi čuperak
poprsko krvlju, da na kraj svijeta
moje koplje rđu bi stjeralo.

KOR

Vau! Tko čovjek je pravi, uvijek za riječi svoje
goriva nađe, makar progovarao sporo.

LIKO

Samo me ti časti svojim napumpanim riječima,
za riječi ću ti vratit tako da loše ćeš svršit.
Ajde, jedni na Parnas, drugi na Helikon-brdo
idite, šumskim radnicima naredite da sijeku
stabla; a kad ih donesu u grad,
oko hrama naslažite drva,
zapalite, spalite tijela
do jednoga, nek znaju da tu nije gazda onaj mrtvac
nego — kako sad stvari stoje — ja.
A vi, starčadi, što ne dijelite moje
mišljenje, nećete kukat samo za
Heraklovom djecom, nego i za srećom
svog doma, kad mu se nešto dogodi, i sjetit ćete se
da ste robovi pod mojom vlašću.

KOR

Tebanci, zemljina čeda, posija vas Ares, ratovanja bog,

od zubi iz silne čeljusti čupanih, zmajeve čeljusti,
nećete l' štape, desnice oslonce, štape,
podići, ovome čovjeku glavu, bezbožnu glavu,
raskoliti? Taj koji nije tebanske zemlje sin, taj stranac, 320
sad vlada nama, ta nula, taj zločinac!
Al nećeš nada mnom se baniti i zdrav ostati, crni despote,
niti ćeš ono što rukama svojim stekoh, muku namučivši,
dobiti. Idi odakle si došo, tamo se bahati, caruj i kraljuj!
Dok sam ja živ, ubiti nećeš, nikada nećeš 325
Heraklovu djecu; nije ga toliko pokrilo zemlje, zemljice crne,
njega što sinove ostavio je ovdje, pustio nama.
Ti što si zemlju našu uništio, ti si na vlasti,
a onaj tko joj je pomogo ne dobiva što je zaslužio;
i onda ja se petljam gdje ne treba, kad drugu, poginulom drugu, 330
dobro činim, onda kad pomoć mu najviše treba?
O desnice ruko, koliko žudiš uhvatit se koplja,
a nemoć ti rastaće žudnju, potire žudnju.
Inače već bih ti stao na kraj, ne bi ti robove spominjo,
našim bih Tebama ja slavno pomogo, našem domu 335
u kom si se ti sad raskomotio. Grad očito nije pri sebi, mahnita,
truje ga građanski razdor, politika suluda;
ni u kom drugom slučaju, naime, ne bi za vođu dobio tebe.

MEGARA

Gospodo stara, hvala; časna i jasna je stvar
pravedna srdžba dragih ljudi zbog dragih ljudi; 340
no nemojte da vam se zbog nas dogodi nešto
jer se ljutite na vlastodršce. A ti,
vrli Amfitrione, poslušaj što ja mislim.
Svoju djecu volim; pa kako ne bih
voljela što sam u mukama rodila? — 345
umrijeti i ja se bojim; ali za smrtnika
koji se nužnosti opire mislim da
— jadan je. Treba li već ginuti, nemojmo mi
na vatri se peć, da nam se dušmani
smiju — za mene to je zlo gore od smrti. 350
Mnogo lijepog i dobrog dužni smo našem rodu,
a ugled je tvoj izborilo junačko koplje;
bilo bi nepodnošljivo da skončаш strašljivo.
Moj suprug — junak i s potvrdom i bez nje —

on ne bi želio spas ove djece uz kolaps 355
njihove časti; krv plemenitu tišti
sramota koja snađe njezino potomstvo,
a ja — meni je za mojim mužem ići.
promotri nadu svoju i kako ja vidim nju:
povratak sina tvoga iz svijeta podzemnoga? 360
Koji se umrli ikada vratio natrag iz Hada?
Ili — šansa da riječima biranim smekša se tiranin?
Koješta; u velikom luku se ukloni neprijatelju-prostaku;
samo razumnima i kulturnima ići niz dlaku
nije sramota (jer lakše se nadati prijateljstvu 365
kada izložiš sebe njihovu moralnom čuvstvu).
Da, na pamet mi je palo za djecu moliti pomilovanje,
milost progonstva; ali i to je jadno, spašavanje
glave platiti najcrnjom bijedom — jer, znamo znanje:
lica su prognanih prijatelja gostoprimcu izvor veselja 370
tek jedan dan.
Pogledaj s nama smrti u oči; ona će ionako doći.
Tko god se batrga protiv božanskog usuda
ima srca — i ta je srčanost njegova suluda;
nikada nitko nužnost u nenužnost pretvorit neće. 375

KOR

Dok su u snazi bile moje ručetine,
da te uvrijedio tko, brzo bi popio batine;
no sada za ništa nismo. Kroz obruč sudbine
kako se probiti sada je na tebi, Amfitrione.

AMFITRION

Niti sam strašljiv, niti života 380
gladan, da mi to umrijeti brani;
sinu svom želim spasiti djecu,
no očito žudim nemoguće.
Evo na! grlo je spremno za nož!
Zakolji, ubij, baci u jamu! 385
Samo nam jedno daj, gospodaru:
mene i jadnicu smakni prvo,
da ne gledamo bezbožan prizor,
djecu dok u agoniji zovu
majku i očeva oca; a ostalo 390

što ti je volja čini; nemamo
snage da spriječimo smrt.

MEGARA

I ja te molim, milosti dodaj
milost, ti jedan udijeli dvoma
uslugu dvojnu: daj da djeci odjenem
mrtvačko ruho, pusti nas u kuću
(koja je sada pod pečatom), da
dobiju makar tu zeru očevine.

395

LIKO

Može. Svojim ljudima javljam da otvore vrata.
Idite unutra, sredite se; krpica mi nije žao.
A kad se odjenete dostojno prigodi,
doći ću da vas pošaljem pod zemlju.

400

MEGARA

Djeco, za nesretnom nogom
majčinom krenite, u očev stan;
Heraklovim imanjem drugi se slade,
no njegovo ime još nosimo mi.

405

AMFITRION

Zeuse, zar uzalud brak smo podijelili,
uzalud sina skupa napravili?
Slab si mi ispo, a drug si se pravio.
Vidi gdje smrtnik moralom prijeć će
velikog boga: izdajnik djece
Heraklove postao nisam.
U krevet si tajno uvlačit se znao,
bez pitanja ljubiti tuđe,
samo što ne znaš spašavat si društvo;
neupućen ti si mi bog
ili bez dara za pravdu.

410

415

KOR

konje Diomedove, što
psihopatsko si koríto
prazne kao mahniti,
melju obroke krvave
ljudožderskim uživanjem,
zlosladokusci! — Pregazi
potom Hebro srebronosni
Heraklo u misiji
za mikenskog kralja.

460

Na pelijskim grebenima
kraj voda Anaúra
Kikna, užas putnicima,
strijelama propara,
nesklonog turistima.

465

Himnopjevne djevojke
i vrtove zapadne
sastane, da jabučice
zlatne, rodne s grančice,
mrkne brzopotezno;
zmaja-plamenobacača
što jabuke obuhvaća
svojim groznim kolutima
ubi; slanim valovima
brodovima otpre put
do najdaljeg mora.

470

475

480

Ispod centra nebeskoga
ruke on podmetnu,
sred konaka Atlantova;
ljudina zvjezdanu
nosi kuću bogova.

485

Konjaničku vojsku Amazonki
s Meotide (Azovskoga mora)
sretne usred bâra-ljudomorki;
koga iz Grčke sve
sa sobom ne povede
zbog cure-ratnice
i njezine haljinice
zlatoveznog ukrasa,

490

visokorizičnog pojasa;
I ode u Grčku trofej, bar- 495
barske djevojke slavna stvar,
i čuva se u Miken.

Tisućuglavu višestruku
ubojicu, hidru lernejsku,
spali u prah i pepeo; 500
otrovom njenim je mazao
strijele iz svog ranca
kojima trostrukog sijamskog blizanca
ubi, Geriona, diva kapitalca.

I još mnoge preslavno prevali 505
pute — pa u svijet pod zemljom ode,
kuću plača, posljednji zadatak,
gdje je ostavio
kosti, ne vratio
se, bez podrške dom 510
mu ostade, Haron
čeka u čamcu da sinove
na put bez povratka pozove,
bezbožno, nepravedno; u
tvoje su ruke nadu svu 515
položili — a tebe nema.

Kada bih silom mladosti
mogao koplje vitlati
ja sa tebanskim suborcima,
zaštita bih potomcima 520
Heraklovim bio
iz sve snage; al sam davno potrošio
taj života ljudskog najidealniji dio.

Ali evo — vidi — evo njih
u odjeći preminulih, 525
evo djece Herakla —
Herakla, nekoć silnoga —
evo mu i žene ljubljene,
vodi djecu — vuče — tegli —
i staroga Heraklova tatu. 530
Žalosna li mene!

Suze idu — ne dihtaju više
dotrajale pipe očiju.

MEGARA

Dobro. Tko je svećenik, tko će priklati
ove nesretnike? Žrtvena janjad je 535
spremna da je gone pod zemlju, u Had.
Djeco, bit ćemo nelijepa zaprega mrtvih,
zajedno stari i mladi i majke.
Crna sreća moja i ove djece,
koju očima gledam zadnji od svih puta. 540
Ja sam vas rodila, ja sam vas podigla,
dušmanima za žrtve i ruglo i plijen.
Aoh!
Koliko sad sam daleko od sanjane sreće
kojoj sam se zbog priča vašega oca 545
ponadala. — Tebi je otac poginuli
obećavao kraljevstvo Arg, da stanuješ
u Euristejevim dvorima, da vladaš
Pelazgijom plodnom, i lavljom te
kožom ogrtao, borbenom opremom svojom. 550
— A ti si trebao biti gospodar Teba,
grada sa tisuću kola, mojega miraza,
kako si molio onoga čije te sjeme zasijalo.
U desnicu ti je stavljao obranu
svoju, krasno rezbarenu kijaču, 555
igrali ste se da ti je poklanja. —
Tvoj je dio bila Ehalija, koju je
uzeo nekoć dalekometnim strijelama. —
Vas je trojicu trima kraljevstvima
otac obdario, ponosan junak; 560
ja sam vam najbolje nevjeste birala,
s najvećom pomnjom, iz grada Atene,
iz Sparte, iz Teba, da biste mogli
živjeti sretno, usidreni lijepo.
Sve je to ošlo ća; okrenula se sreća, 565
pa će vam dati za nevjeste kosture,
umjesto blagoslova moj će vas pratiti krik.
očev će otac vama pripremati pir,
Had će vam biti svekar; gorke li svoje!

jao, koga od vas da prvog, koga da
zadnjeg na grudi privinem? Kako bih, poput
tamnokrile pčele, mogla sveg vašeg plača
koncentrat u jednu suzu prikupiti,
njome uzvratiti? 570

O najdraži, ako li zvuk što ga prave
smrtnici stiže dolje u Had, Heraklo,
govorim tebi: 575

ginu ti otac i djeca, i umirem ja,
koju su nekoć zbog tebe zvali
najsretnijom ženom na svijetu. 580
Pomozi, dođi, makar ko sjena;
i san da budeš, sasvim je dosta:
nule su oni što djecu ti more.

AMFITRION

Kćeri, unutra spremaj još malo.
Zeuse, tebe, u nebo uprijevši
ruke, zazivam ja: kaniš li djeci
ovoj pomagati, djeluj, jer ubrzo
koristi biti neće. Nažalost,
stalno te zovem, a zalud mi trud;
hora je, čini se, mrijeti. 590

Gospodo stara, života je malo,
prođite njime s uživanjem svime,
iz dana u noć bez razočaranja.
Jer ne zna vrijeme čuvati nade,
projuri ono, svoje brige brine. 595

Gledajte mene: svim ljudima znan,
velika šarža — i mene udes
odnese, ko vjetar perce, u jedan dan.
Ima li zauvijek zbrinutih,
postojano privilegiranih? 600
Ne poznám takve. Ostajte zbogom,
generacija; vjernoga druga
sada po zadnji vidite put.

MEGARA

Au!
Deda, deda, je li to najdraži moj? Je li moguće? 605

AMFITRION

Ne znam, dijete; ni ja ne znam da l' jest.

MEGARA

On je, za kog smo čuli da je pod zemljom,
ako nije snoviđenje to što gledamo.
Što je meni? Što mi se u mucu priviđa?
Nije to nitko drugi do tvoga sina, deda.
Ovamo, djeco, hvatajte očeve skute,
idite, hitajte, ne puštajte, jer za vas
Heraklo sam je spasitelj Zeus.

610

HERAKLO

Živjeli, krove i prilazu ognjišta moga,
kakav je gušt vidjeti svjetlo i vas!
Opa! Koji je to... — djeca pred kućom,
mrtvački vijenci rese im glave,
gomila ljudi oko supruge moje,
otac u suzama — što se to događa?
treba ispitati, bliže pristupiti;
ljubavi, kakva to sila je stisla?

615

620

MEGARA

Najdraži! Jedini!

AMFITRION

Zvijezdo očeva!

MEGARA

Tu si! Živ si — po svoje
stižeš u posljednji čas!

625

HERAKLO

Šta je to? Kakav je problem, tata?

MEGARA

Svršeno s nama je bilo; svekre, oprosti
ako ti oteh iz usta što si mu trebao reći;
ženski je rod podložniji šoku od muškog,
a moju je djecu smrt očekivala,
i sama sam ginula.

630

HERAKLO

Boga ti Apolona, kakav uvod!

MEGARA

Moj otac i moja braća mrtvi su.

HERAKLO

Što? Kako? Zašto? Kakav ih snađe usud?

MEGARA

Smaknuo ih je Liko, novi poglavar grada.

635

HERAKLO

U atentatu — ili u kugi građanskog rata?

MEGARA

Pućem. On sad vlada velesilom sedmorih vrata.

HERAKLO

A zašto je strah obuzeo tebe i staroga tatu?

MEGARA

Trebali su nas likvidirati: dedu, mene i djecu.

HERAKLO

Ma što pričaš? I moje se bojao siročadi?

640

MEGARA

Da će jednom djedovu smrt osvetiti.

HERAKLO

A čemu na djeci ovo mrtvačko ruho?

MEGARA

To smo odjenuli spremajući se u grob.

HERAKLO

U nasilnu smrt! O nesrećo moja! Bole!

MEGARA

Prijatelja nigdje, a ti si — čuli smo — ostao zauvijek dolje.

645

HERAKLO

Otkud vam razlog za takovu malodušnost?

MEGARA

Tvoj poslodavac tako je obavještavao javnost.

HERAKLO

A što vas vodi van iz moga doma i s ognjišta?

MEGARA

Sila; dedu su bacili van iz kreveta.

HERAKLO

Maltretirati starca! Zar nemaju srama i stida?

650

MEGARA

Stid i sram? Pred tim božanstvima Liko ni kapu ne skida.

HERAKLO

I bez mene nitko se našao nije da vas zaštititi?

MEGARA

Tko će biti uz onog tko je na crnoj listi?

HERAKLO

A moja borba za slobodu njihove domovine?

MEGARA

Opet kažem: sam si kada nosiš krivo prezime.

655

HERAKLO

Bacite s glave te mrtvačke vijence,
okrenite pogled svjetlu, otpustite
tamu podzemlja iz očiju svojih.
Sada uzimam stvar u svoje ruke;
posjetit ću prvo dvore nove vlasti
i sravniti ih sa zemljom, posjeći
bogohulne glave i bacit ih psima;
Tebance za koje ustanovim
da su kolaborirali,
mada su od mene samo dobro doživjeli,
ovim ću pobjednim oružjem regulirati;
druge ću krilatim strijelama rasturiti,
leševima rijeku Ismen napuniti,
bistru vodu Dirku krvlju zagaditi.

660

Koga više treba branit
nego ženu, oca, djecu?
ostajte zbogom, dvanaest Heraklovih zadaća;
uzalud to sam izvršio
ako sam ovo propustio.

665

Ovi su bili spremni za oca umrijeti;
a sad ću, ako ustreba, i ja za njih;
jer kakva je dika hidru zatrijeti
i lava, po narudžbi drugih,
a za vlastitu djecu ne prinijeti
žrtvu svih sila životnih?

670

Kad tako bi bilo, već ne bi me zvali
ko prije, "Heraklo, pobjednik slavni."

680

KOR

Pravo je da roditelj
daje sve za dječicu,
i za starog taticu
i za bračnu družicu.

685

AMFITRION

Tvoje je, sinko, drage ljubiti,
na zle mrziti; al nemoj žuriti.

HERAKLO

Što je ovdje, pape, naglo?

AMFITRION

Gomila golaća — što bogati su na
kredit — drži vladaru stranu;
to su kolovođe, ti su državu sprčkali
kako bi sugrađane opljačkali,
jer su vlastiti imetak spiskali
u svojoj indolenciji.

690

Viđen si dok si u grad ulazio;
pošto si viđen, gledaj
da ne padneš neplanirano
pred bandom alarmiranom.

695

HERAKLO

Živo me zaboli da me i cijeli vidio grad;
no videći pticu na nepovoljnoj strani,
znao sam da kod nas ima problema,
pa sam u zemlju ušao diskretno.

700

AMFITRION

Fino; sad hodi, pozdravi ognjište
daj da ti djedovski dom vidi lice.
Liko će osobno doći da ti ženu i djecu
odvuče na stratište, i mene da zakolje,
poglavar... Pričekaj ga, i sve će
biti po tvom, a dobit ćeš na sigurnosti;
grad svoj nemoj uzbunjivati
prije no što ovo riješiš, sine.

705

710

HERAKLO

Tako će biti; dobro si reko;
odoh u kuću unutra. Kad sam se
napokon izvukao iz mraka
režima Perzefone i Hada,
moram počastiti domaće bogove,
pozdravljajući najprije njih.

715

AMFITRION

Zar zbilja si bio u Hadovu carstvu, dijete?

HERAKLO

I zvijer sam na svjetlo istjero, troglavu.

AMFITRION

Silom ili božanskom pomoću?

720

HERAKLO

Silom. I uz blagoslov mističnih atenskih obreda.

AMFITRION

A zvijer je sad kod Euristeja? U Miken?

HERAKLO

Ne — u gradu Hermionu, u svetoj Demetrinoj šumi.

AMFITRION

Euristej ne zna da si se vratio gore?

HERAKLO

Ne zna; prvo sam došao ovamo, vidjeti vas.

725

AMFITRION

Zašto si toliko dugo bio pod zemljom?

HERAKLO

Prošlo je dosta dok sam iz Hada izveo Tezeja, tata.

AMFITRION

Tezeja? Gdje je on? Vratio se u domovinu?

HERAKLO

Da, u Atenu, sretan i spašen.

Nego, djeco, hajde, za ocem u kuću;

730

ulaz, bome, ugodniji od izlaza

predstoji vama. Hajde, drž'te se hrabro,

dosta je više toga iz očiju vaših vodoskoka;

i ti, ljubavi moja, daj, k sebi dođi,

nemoj se tresti više — i pustite mi kaput;

735

nemam krila, pobjeći vam neću.

Ej!

Ovi ne puštaju, nego se vješaju

za kaput još više; zbilja je bila frka!

Za ruke ću uzeti ove čamčiće male,

740

kao brod ću ih odvući; i nije me sram

djecom se baviti. Tu je sve čovječanstvo jednako;

ljube potomke svoje i oni s vrha

i oni s dna; razlika je u lisnici —

jedni u plusu, drugi u minusu; no svi vole djecu.

745

KOR

Oj mladosti meni draga;

u starosti vječno leži

uteg mi na glavi teži

od Etne vulkana; svjetlo

oka sakrile su tmine.

750

Ne bilo mi azijskoga

blaga sveg diktatorskoga,

nit kuće zlata pune,

ako cijena tog je mladost,

ona, krasna u bogatstvu,

755

krasna i u siromaštvu.

Bijednu, ljudoždersku starost

mrzim; nek je val poklopi,
kamo sreće da nikada
nije ljudskih kuća, grada
pohodila; nek je krila
nebesima nose zauvijek. 760

Kad bi bozi bili mudri
i pametni glede ljudi
udijelili bi repete 765
mladost, u znak kvalitete,
svakom tko zasluži; nakon
smrti taj bi opet tu
vozio još jedan krug,
dok bi rđa samo jednom 770
život svoj proživjela;
tako bi se onda moglo
razlučiti zlog od dobrog,
ko što između oblaka
mornar zvijezde prebrojava. 775
Sada crta razdvajanja
zlih od dobrih nije jasna —
dok se film života odmotava
rasti može samo kapital.

Muze pjesme s Gracijama plesa 780
kombinirat nikad neću prestat
to je koktel najslađi.
Ne bilo mi života bez pjesme,
vijenci slavlja nek me vječno rese;
još i kao pjevač stari 785
majku Muza ja ću slaviti,
još ću u čast Heraklovu
zapjevati himnu novu,
s Bakhom koji vino toči
s ditrom koja moćno zvuči 790
i uz zurle afričke.
Ni pod razno ušutkivat neću
Muze što nas tjeraju na ples!

Skandiraju na Delosu cure
oko dveri hramskih, Apolonu, 795

dičnom sinu Letinu,
u krasnom se kolu okrećući;
skandirat ću blizu tvojoj kući
ja ko labud, pjevač stari,
i usprkos sijedoj bradi
zapjevat ću, jer je super
tema moje nove himne:
Zeusov sin! Od pedigreea
još su veća njegva djela:
namuči se stvarajući
čovječanstvu život u spokojstvu
stajući na kraj teroru i zvjerstvu.

800

805

LIKO

U pravi čas, Amfitrione, izlaziš;
već dosta vremena ima što ruhom i
uresom mrtvačkim kitite tijela.
'Ajde, djeci i supruzi Herakla
reci nek se pokažu van iz kuće;
suglasnost ste dali za smrt.

810

AMFITRION

Poglavaru, nesretnika goniš,
zlostavljaš me zlo jer sam ostadoh;
mjere treba, iako si moćan.
No kad nas ti umirati siliš,
sila je pomiriti se s time;
neka bude što se tebi sviđa.

815

LIKO

A gdje je Megara? Gdje su djeca Alkmenina sina?

820

AMFITRION

Mislim, kako s vratiju se čini —

LIKO

Što je? Kakva je situacija?

AMFITRION

Utekla se zaštititi kućnoga oltara.

LIKO

Uzalud se utječe; neće spasiti život.

AMFITRION

I zaziva očajnički poginulog muža.

825

LIKO

Njega nema, a više neće ni doći.

AMFITRION

Neće, osim ako bozi ne uskrise njega.

LIKO

Idi k njoj i dovedi je van.

AMFITRION

Suučesnikom ubojstva tad bih postao.

LIKO

Ako je to tebi problem, ja ću,
slobodan od svakoga straha,
izvesti djecu s majkom. Za mnom, pratnjo,
da konačno dočekamo kraj natezanja.

830

AMFITRION

Hajde samo, pođi kamo treba;
za ostalo pobrinut će drugi.
Činio si zlo, pa zlo očekuj.
Gospodo stara, dobro je, ide;
poklopit će ga mreža
koja britku sablju paše
tog zatornika svega

835

840

što nađe se blizu njega,
tog zločinca od sviju najcrnjeg!
Idem da vidim kako leš pada;
užitak je umiranje dušmana,
računa svih konačna naplata.

845

KOR

— Obrat krize: stara vlast
opet nam se vratila
u život iz Hada.
Juhuhu!
Božanska pravda i preokret!

850

— Napokon je došlo dotle!
Pravdu zadovolji smrću,
zlostavljaču vrednijih od sebe!

— Radost suzu izmamila;
natrag stiže,
nikad tome nadalo se nije moje srce,
naše zemlje poglavar!

855

— Nego, druži stari, pogledajmo
u kuću: dobiva li netko ono što mu želim?

LIKO

Aah! Ajme! Ajme!

860

KOR

Evo počinje
pjesma mojim ušima
draga, tu u dvorima:
smrt nije daleko.
to više
vladar: urla uvertiru u smrt.

865

LIKO

O svekolika tebanska zemljo, ubijaju me mučki!

KOR

— Sam si mučki ubijao; imaj petlje
platit kaznu; odmazdu trpiš za nedjela svoja.

— Tko je ono bogove bezakonjem kaljao, smrtnik buduć,
ludom riječi klevetao u nebesih blažene,
da božanstva ničemu ne vrijede?

870

— Drugovi stari, nema ga više, tog bezbožnog stvora.
Palača šuti; nek krenu pjesma i ples.

Plesovi, plesovi
i slavlja na umu su Tebama,
svetome gradu.

875

Preobrazba suza,
preobrazba stanja,
novu je donijela pjesmu.
ća je novi gospodar, na vlasti je
stari naš, iz svijeta mrtvih, zadnje luke,
izašo je, vratio se, mimo svake nade.

880

Bogovi, bogovi
i zli i dobri na umu su njima,
svakoga čuju.

885

Zlato, blagostanje
smrtne ljude mame,
bahatu donose moć.

Batina vremena — prizor nesnošljiv
svakom tko zakon ne mari, komóda bezakon —
razbila batina ta krvava kola bogatstva.

890

Ismen, zakiti se, rijeko;
zatancajte, glatke kale
grada od sedmorih vrata;
Dirka, žuboreće vrelo,
s divojkama Asopovim —
ostavite

895

vâle svoga ćáće,
zapjevajte s nama, vile,
Heraklovu pobjedničku borbu.

900

Šumovita Pitij-stijeno,
Helikone, dome Muza,
zaječite trijumfalno
zidinama moga grada

905

gdje izraste iz sjemena
oklopnički rod, što zemlju
djeci djece namre —
bogomdano svjetlo Teba.

Oj spavanje, dvostvaranje,
smrtnog bića i Zeusa,
koji legoše s unukom
Perzeja, heroja; davno
povjerovah tome, Zeuse —

potvrdi se
moja vjera u te,
vrijeme na vidjelo nosi
Heraklovu snagu blistavu.

Podzemlja komoru mračnu,
pakleni dom napusti on!
Bolji si za mene vladar
od izroda poglavarskog
kako se otkriva sada
u koštacu borbe i mača —
ako su bogovi
još uvijek na strani pravde.

Ah! Ah!

Je li nas sve zapljusnuo isti ovaj užas,
kakvo biće, drugovi, nad kućom se kaže?

— Bježi, bježi!

Dvigni gori tromu nogu, uklon se u stranu!

— Apolone sveti,
pogibelji odbij, zla od nas odnesi!

IRIDA

Stojte meni hrabro gledajući porod
Tmine, stara škvadro: Manija je ime
njojzi, s njome ja sam, agentica božja,
Irida; ter nismo došle činit silu
tvrdu vašem gradu, samo proti jednom
jednog muža domu ćemo vojskovati,
onog koga vele da je sinak Zeusa,
Alkmena mu mati. Prije nego gorki

svršili mu trudi, račilo se bljusti
svake opasnosti njega, nije dao
pape Zeus njega gnjeti, niti meni
ni domini Heri. Dočim dočini Heraklo
činidbu po narudžbi Euristej-grupe,
Hera organizira krvi heraklovske
proliće u izvedbi samoga Herakla;
ja sam suorganizator.

945

Pojdi sad, pripravi tvrdo srce tve
tmine noćne netaknuta kćeri djevice,
na čovjeka toga mahnitost potjeraj,
djecoubilački poremećaj šalji,
noge nek mu đipaju, pusti s lajne psihozu,
da bi, pošto pošalje preko modre rijeke
kružok svoje krasne djece vlastoručno —
da bi spozna što je gnjev gospođe Here,
da nauči što je moja srdžba; u protivnom
bogovi su nizašta, a smrtnici face,
ako ovaj ne plati svoj ceh.

950

955

960

MANIJA

Znamenita loza po ocu i majci
ja dijete sam Noći, i krvi od Neba;
na ovom mi poslu nitko ne zavidi,
niti mi se sladi mučit meni mile.
stog bih svjetovala — da ne zabludile —
i Heru i tebe, me slušati htijte.
Ov čovjek je zvijezda, kako na zemlji,
tako i gore, taj na kog me šalješ,
divlja mora, zemlje nikad istražene
pripitomio je, časti bogova
zaštitio od bezbožničke bagre.
Stog ne preporučam vela zla planirat.

965

970

IRIDA

Suspregni svoj savjet o radnjama našim.

MANIJA

Usmjeravam te ka boljem, u rikverc od zla.

IRIDA

Nije te Hera amo slala da bi pametovala.

975

MANIJA

Sunce zovem za svjedoka da činim što ne želim.
Pa kad već Heri, kad već tebi moram službu služiti,
brzo, strelo-vito slijedit, kao kerovođu ker,
idem; tako niti more ne kuha od valova,
tako niti zemljotres ne lupa, niti groma bič
kako ja ću Heraklovo u srce uletjeti.
Palaču ću srušiti i dom sa zemljom sravniti,
ali prvo djecu ubiti; ali izvršitelj neće
djece, što ih rodi, znati dok ga manija ne pusti.

980

Evo, vidi, glavom trese na startnoj poziciji,
izvitoperenim okom plamnim šutke koluta,
diše nekontrolirano, kao bik pred nasrtaj,
grozno riče, sve demone zaziva iz pakla gore.
Još ćeš brže meni plesati, na zurlu užasa.

985

Irido, ti sad na Olimp korak krasan okreni;
u kuću ću Heraklovu nevidljiva uljesti.

990

KOR

Aj-jaj-jaj-jaj-jaj-jaj, jecaj; režu
cvijet tvog grada, Zeusov porod,
jadna Grčko, izgubit ćeš
dobročinitelja, pleše
u ludilu na muziku
frule mahnitosti.

995

Ode na kočiji ona, od tisuću boli,
i zapregu šiba bičem,
ohola Gorgona Noći
u siktanju tisućglavom
zmijskom, fleš i šok u oku — Manija!

1000

Demon sreću u trenu okrenu,
Otac djecu u trenu će ubiti.

AMFITRION

Jao meni nesreće!

1005

KOR

Jao Zeuse, tvoj će rod bez roda ubrzo
mahnite ljudožderske nepravedne Furije
strovaliti u zločin!

AMFITRION

Jao, kućo!

KOR

Ples počinje — al' bez bubnja,
daleko od Bakhova veselja.

1010

AMFITRION

Jao, dome moj!

KOR

Ples za krv, a ne za ljevanicu
groždanoga soka Dionizu.

AMFITRION

Bježite, djeco! Maknite se!

1015

KOR

Smrtna ovo,
smrtna pjesma sada svira.
Goni djecu kao lovinu;
neće bez učinka kućom
plesat Manija svoj ples.

1020

AMFITRION

Jao, strašno!

KOR

Jao, bogme, kako žao mi je starog
oca, žao roditeljice, koja zalud
djecu rodi.

Vidi, vidi,
bura trese kuću, krov se urušava.

1025

AMFITRION

Ajme, ajme; što radiš ti, dijete Zeusa, u kući?
potres paklenski, Ateno, ko nekoć na divove,
šalješ domu ovome.

GLASNIK

O gospodo u godinama...

1030

KOR

Što od mene tako glasno trebaš?

GLASNIK

... nepodnošljivo je to unutra.

KOR

Slutim; dodatna mi gatara ne treba.

GLASNIK

Djeca su mrtva.

KOR

Jaoh!

1035

GLASNIK

Plaćite, jer treba plakat.

KOR

Smrtna grozo,
smrtonosne roditeljske ruke.

GLASNIK

Više od tog što smo prošli nit izreć se ne može.

KOR

Groznu kob djece, groznu kob oca
hoćeš li iznijeti? Na koji se način
srušiše božanska zla
na kuću ovu, na jadne dječje živote?

1040

GLASNIK

Pred Zeusovim oltarom bjehu ponude za očišćenje kuće
obzirom da je unutra Heraklo državnog glavarara
ubio, leš mu van izbacio; krasan se dječji kor
okupio oko oltara, i djed i Megara, i već je košara
sa žrtvenim priborom prošla iz ruke u ruku, i držasmo sveti muk,
Alkmenin sin je desnom rukom dizao luč sa svetom vatrom
da je ugasi u obrednoj vodi, kad zasta bez riječi.
U nepomičnog oca sinovi upriješe pogled; a on više *on* nije bio,
već je izvrnuo oči, izmijenjena stanja, da su iskočili
krvavi obrubi bjeloočnica, a slina pocuri njegovanom bradom.
Tada kroz sumanut smijeh progovori: "Oče, zašto da
prinosim vatru očisnicu prije no ubih Euristeja, mikenskog kralja,
čemu dvostruki poso? Jednim ću potezom riješiti oboje:
kad donesem amo Euristeja glavu od svih ću mrtvaca oprati ruke.
Izlijte obrednu vodu, košare bacite proč!
Tko će mi dodati luk? Tko moje oružje ručno?
Krećem na Mikenu; opremit se valja pajserom dvozubim
kako bih Kiklopske zidine mikenske, oblikovane skladno
dlijetom i teodolitom, razvalio kukastim željezom."
I tada se popevši na kola kojih nema, reče da ih ima,
uze kočijaševo mjesto, ošine rukom, kao da šiba bičem.
prostrujaše pratnjom pomiješana čuvstva, i užas i smijeh,
i netko ovako progovori, dok su se pogledavali:
"Da l' se to gazda s nama šali ili je skrenuo s uma?"
A Heraklo trčase dvorima gore-dolje, odjuri
u konferencijsku salu, i izjavi da je u gradu
Niseji, pred Istmom, i ode u jednu od spavaćih soba,
pa leže na prag, takav kakav je bio, da bi objedovao.
Nakon kratkog vremena počinka reče da prolazi

1045

1050

1055

1060

1065

1070

šumovitim dolcima Istamske prevlake, slavne po igrama;
potom raskopča halju, obnaži tijelo, zapodjene meč
protiv nikoga, i tražeći pažnju nepostojeće publike 1075
samoga sebe proglasi slavodobitnikom. Onda na Euristeja
zagalami grozomorno, budući, po svojoj riječi, već u Mikenima.
Otac mu uhvati mišicu snažnu, i zausti ovo:
“Što ti je, sine? Kud si odlutao? Nisi se valjda pomamio
zbog umorstava koje si netom počinio?” Amfitriona držeć 1080
za Euristejeva oca, što moli za milost, što hvata se ruke
u očaju, gurne ga Heraklo, u borbeni položaj prebaci
strijele i tobolac, krene na vlastitu djecu, držeć da strijelja na
Euristejev rod. A djeca, dršćuć od užasa,
kojekuda skakahu, jedan za majčinu suknju, jadne li majke, 1085
drugi u tamu peristila, a treći pod oltar, ko ptičice se šćućure.
zavapi majka: “Otac si njima, što činiš?
Zar djecu ubit ćeš svoju?” Zavapi djed, zavapi pratnja sva.
A Heraklo svoga sina ganjaše oko stupa,
u jezivoj igri nogu, i napokon skoči pred njega 1090
i strijelom mu probije jetru; sin nauznak,
zaglavno kamenje poprska životom svojim, izdišući.
A Heraklo zajujuka, likujući, ovako zausti:
“Evo ga gdje pade jedno Euristeju mladunče,
pogibe da podmiri ceh očevih opočina.” 1095
I strijelom cilja drugoga, koji se uz podnožje
oltara stiskao, misleći da se sakrio.
Tad siroče preduhitri oca, skoči njemu pred noge i ruke obavije
ocu oko koljena, preklinjati stade ga:
“O mili i dragi, nemoj me ubiti, tata; 1100
tvoj sam, tvoj sam sin; ne pucaš na Euristejeve!”
A Heraklo divljim okom kolutajući ubilački,
kako je dijete bilo preblizu za strijelu iz luka smrtonosnog,
poput kovača što vruće željezo kuje, visoko iznad glave
podize kijaču, na glavicu plavu svog sina je sruči, 1105
i lubanju raskoli. Drugo uhvativši dijete, već žuri
i trećoj žrtvi proliti krv uz prethodne dvije.
Al ga preduhitri očajna majka, iz dvorišta
u kuću krišom je odvela dečka, zabravila vrata.
A Heraklo, ko da je zbilja pred Kiklopskim zidima, 1110
pajser pod vrata zavuče, izvali dovratke,
strelicom jednom pošalje u smrt ženu i sina. A potom
kidisati počne na život staroga oca; i tad se ukaza

fantom, prikaza, jasno se vidjeti dala:
Atena božica Palada, tresući sulicu desnicom, 1115
i zavitla kamen Heraklu u prsa, i okonča kamen
bjesomučno klanje, i Herakla šalje u san; on pada,
leđima o stup udara, stup što je pukao kad se krov srušio
i sada leži na podnožju svome. I tad bude učinjen kraj
bježanju naših nogu, i skupa sa starim Amfitrionom 1120
uzama najčvršćih kolnih sajli vezali smo Herakla
za stup, da — kad se probudi oda sna — ne učini više
od onoga što je počinio. Sad nesretnik spava neblaženim snom,
pobivši djecu i ženu; ni za kog ne znam od smrtnika
čija bi bila tragedija veća. 1125

KOR

Bio jednom masakr, njega pamti krševiti Arg
zločin tad najgrozniji, Grčka nije mogla vjerovati,
masovni pokolj
koji je izvelo
u svadbenoj noći 1130
pedeset sestara Danaida.
Ali ovo nedjelo nadmašeno, prestignuto biva
zlom nesretnog Zeusova izdanka.
Jedinoga sina Prokna, pamtim priču, zaklala je,
Muzama ga žrtvovala za osvetu mužu svome; 1135
ti si, međutim,
suludi stvore,
rodivši troje,
kobno pomračena uma svu trojicu sinova smaknuo.
Ajme, ajme, kakav rekvijem, 1140
kakvu jadikovku, kakvu žalopojku,
kakav mrtvački
ples započeti
u ovoj boli?
Ajoj, ajoj, gledajte, 1145
pokreću se vratnice,
polako razilaze,
visokoga doma.
Kuku meni;
vidi djecu kako leže 1150

jadna ispred ispružena oca,
spava strašan san po pokolju;
ovijene uze, mnogostruka užad
privija Herakla tijelo
uz stupovlje palače.

1155

I kao kakva ptica što žali
bol svoga legla, skončalog prije
prvoga leta, korakom teškim
gorak mjereći put,
dolazi stari.

1160

AMFITRION

Tebanski drugovi, tiho, tiho,
pustite ga u naručju sna
da uživa zaborav zla.

KOR

Za tebe plačem i jecam, starino,
za djecu, za slavnoga šampiona.

1165

AMFITRION

Odmaknite malo,
ne bučite, ne vičite,
ne budite spokojnog, usnulog, sanenog.

KOR

Jao. Krvi do koljena. . .

AMFITRION

Ne, ne, ubit ćete me!

1170

KOR

. . . prolivena, izbija.

AMFITRION

Molim lijepo, biste li
prigušeno žalili —
ili će se probuditi, spute skinuti, grad razoriti,
oca umoriti, kuću sa zemljom spraviti.

1175

KOR

Kad ne mogu, i ne mogu, i ne mogu.

AMFITRION

Tiho, slušam kako diše. Pusti, prislonit ću uho.

KOR

Je l' spava?

AMFITRION

Spava, da. Košmarnim snom što nije san on spava,
ubivši ženu, ubivši djecu lukom kom tetiva pjeva.

1180

KOR

Plači sada.

AMFITRION

Plačem.

KOR

Propast djece.

AMFITRION

Ajme meni.

KOR

Tvoga sina.

1185

AMFITRION

Jao, jao.

KOR

Druže stari —

AMFITRION

Tiho, tiho:

Opet se vrti, sad će se probuditi; hajmo,
ja ću se skloniti u zaklon palače.

1190

KOR

Nemaj straha. Noć je još na očima tvog djeteta.

AMFITRION

Pazite, pazite. Nije mene smrti strah
usred ove katastrofe, jedna mene;
već ako li još zatuče mene, oca svoga,
zlo će zlima pridodati
i prokletstvo na prokletstvo.

1195

KOR

Da si bar onda poginuo, kad si u ime supruge svoje
umorstvo njezine braće odmazdio,
razorivši Taf, na morskoj obali grad.

AMFITRION

U bijeg, u bijeg, drugovi, daleko od dvora
potecite, sklanjajte se;
tu se budi manijak.
Inače će začas lanac smrti nastaviti,
zaorgijat će krvavim opet kroz grad pirom.

1200

KOR

Zeuse, zašto svoje dijete tako bezobzirno mrziš,
zašto si ga rinuo u to more zla?

1205

HERAKLO

Ahhhh.

Dišem. Gledam sve što treba:

nebo, zemlju, strijele sunca.

Kako sam — napad, poremećaj —

1210

puko grozno — gori grlo — pluća divljaju.

Ej, zašto me kao barku

stežu cime — tijelo, ruke

ove jedre — popola skršen stup,

na njemu ja — susjedi leševi?

1215

A strijele i luk svuda po tlu,

drugovi moji, čuvari moji,

mene su pazili i ja sam ih pazio...

Nisam valjda opet dole u Hadu?

Još jedan krug za Euristeja?

1220

Al opet, ne vidim ni Sizifova kamena,

ni Plutona gospodara, ni sjedište Perzefone.

Totalno si zbunjen, stari; gdje je to gdje glumiš gljivu?

Ahoj! Ima l' nekoga od naših, blizu ili daleko?

Ima l' tko će mi izliječit tupilo od nekuženja?

1225

Ne mogu se snaći, ništa ne prepoznajem.

AMFITRION

Da li da se, drugovi, suočim sa užasima svojim?

KOR

Ja ću s tobom, neću te izdati kad je teško.

HERAKLO

Tata! Stari! — Zašto plačeš? Zašto skrivaš oči?

Zašto stojiš daleko od sina koga voliš?

1230

AMFITRION

Sine moj — pa i kada činiš zlo, još si moj.

HERAKLO

Što sam loše učinio? Čemu suze tvoje?

AMFITRION

To zbog čeg bi i bogovi, da saznaju, zavrištali.

HERAKLO

Krupne riječi, a ne kažeš što se to dogodilo.

AMFITRION

Pogledaj sam, ako si pri sebi ponovo.

1235

HERAKLO

Reci mi ti! Kakav to preokret slutiš u mom životu?

AMFITRION

Ako više nisi manijak iz pakla, pokušat ću reći.

HERAKLO

Uh, opet rebusi — to me zabrinjava, znaš?

AMFITRION

Još gledam jesi li sigurno normalan.

HERAKLO

Pa ne sjećam se da sam bio prolupao.

1240

AMFITRION

Drugovi stari, hoću li sinu skinuti uze, ili ne?

HERAKLO

I reci mi tko me svezao; zbog tog me sram.

AMFITRION

Toliko znaj o nesreći svojoj; ostalo pusti.

HERAKLO

Zar je... šutnja dovoljna da saznam to što hoću?

AMFITRION

Zeuse, vidiš li to iz Herine lože?

1245

HERAKLO

S te smo strane, znači, pretrpjeli napad?

AMFITRION

Pusti božicu, brini za svoju nesreću.

HERAKLO

Nastradao sam; ispričat ćeš nešto strašno.

AMFITRION

Gledaj, vidi ova dječja tijela.

HERAKLO

Uuu! Što je to? Nesrećo moja!

1250

AMFITRION

Rat bez rata si poveo protiv djece, sine.

HERAKLO

O kakvom ratu pričaš? Tko ih je ubio?

AMFITRION

Ti si ih ubio, i tvoj luk, i božanstvo koje je tome uzrok.

HERAKLO

Što govoriš? Što sam učinio? O tata, koje crne vijesti!

AMFITRION

Nisi bio normalan. Tražiš objašnjenja koja jako bole.

1255

HERAKLO

Zar i nju...? Megaru? Zar sam je ja...?

AMFITRION

Sve je ovo ovdje djelo iste ruke. Tvoje ruke.

HERAKLO

Aaagh! Očajno! Magla se diže!

AMFITRION

Zbog toga plaćem tvoj udes.

HERAKLO

Jesam li i kuću demoliro u ludilu?

1260

AMFITRION

Samo jedno znam: sve tvoje ode u propast.

HERAKLO

Gdje me uhvatilo? Gdje me skršilo?

AMFITRION

Dok si pri oltaru vatrom posvećivao ruke.

HERAKLO

A-a-a-a! Čemu dalje dišem?

Nećeš li sa klisurine skočiti,

mač kroz jetru protjerati,

osvetniče krvi svoje djece?

Ili da se vatrom spalim,

da izbjegnem život u sramoti

koja me očekuje?

1265

1270

Eto smetnje mojim planovima za smrt:

približava se Tezej, moj rođak i prijatelj.

Vidjet će me, ljaga ubojice djece
onečistit će oči meni najdražega druga.
Jao, što da radim? Gdje da nađem prostor
slobodan od užasa — da letim? da kopam?
Daj da glavu u mrak zavijem,
jer se stidim počinjenih zala;
domaća krv koju sam prolio ostavlja svuda svoj žig,
ne želim njome okaljati nekog tko nizašto nije kriv.

1275

1280

TEZEJ

Evo me s drugima što žive uz rijeku Asop,
oklopnici borci što stanuju u Ateni;
sinu tvome, gosparu, dovodim oružja potporu.
U atičkom gradu čuli smo glase
o Liku, o njegovu državnom udaru,
o tom da pokreće rat protiv vas.
Vraćajuć dug za Heraklov čin —
jer on me spasio od onoga dolje — evo me, štovani,
vama na usluzi, ja ili moji ljudi.

1285

Hoj! Zašto je mjesto puno mrtvaca?
Nisam valjda promašio, za najnovijim
zlima zakasnio? Tko je ubio ovu djecu?
Čiju to ovdje suprugu gledam?
Jer, naime, djeca nemaju s oružjem veze,
pa mora biti da susrećem neko potpuno novo zlo.

1290

1295

AMFITRION

O vladaru zemlje maslinika!

TEZEJ

Zašto mi se obraćaš riječju punom bola?

AMFITRION

Voljom božjom snašle su nas strašne nesreće.

TEZEJ

Čija su ova djeca nad kojima liješ suze?

AMFITRION

To su djeca mog nesretnog sina;
čija bjehu, taj ih ubi, na njegovu glavu krv.

1300

TEZEJ

Kako? Zašto? Čime?

AMFITRION

U tutnjavi ludila. Otrovnim strijelama. Otrovom stoglave hidre.

TEZEJ

Grozno je to što čujem.

AMFITRION

Gotovi smo, gotovi. Slomljena su krila.

1305

TEZEJ

Nemoj tako.

AMFITRION

I sam bih htio drugačije.

TEZEJ

Ovo je Herina igra. A tko je to među mrtvacima, štovani?

AMFITRION

Sin moj, sin moj od muka bezbroj, koj'
ko ratnik kopljanik u bitku uz bogove,
ubijati divove, ode, na poljane Flegre.

1310

TEZEJ

Ajme, ajme. Koji se čovjek rodio s takvim prokletstvom?

AMFITRION

Ne bi mogao naći nikoga
tko je više izgarao, tko je više tumarao;
nikoga živog.

1315

TEZEJ

Zašto odjećom skriva nesretnu glavu?

AMFITRION

Bježi od tvog pogleda,
roda, prijateljstva,
krvi i ubojstva.

TEZEJ

A što ako sam tu da podijelim bol? Otkrij ga.

1320

AMFITRION

Dijete, makni s očiju
haljine, skini ih, lica suncu otkrij;
teret bit će svladan protutežom suza.

Preklinjem te, i tvoj obraz, koljena i ruke,
padam pred njih, lijem na njih suze staračke.

1325

Oj, moj sine, ustav dušu bijesnog lava, jer te goni putem u bezbožno
klanje, samo misli kako će uvećat broj zala, dijete.

TEZEJ

Dobro. Tebe koji sjediš na mjestu punom bola
pozivam da pokažeš oči prijateljima.
Ne postoji takav mrak ni tako crna noć
da sakrije nesreću svih tvojih grozota.
Što se na me otresaš? Kakav užas prijeti?
Da me onečisti ljaga tvoga pozdrava?
Nije me briga, s tobom podijelit ću zlo;
jer sreću sam već iskusio; odande računati treba
kad si me spasio iz svijeta mrtvih natrag na svjetlo dana.
Meni je mrska ljubav s rokom trajanja, i fućkam
na onog tko je spreman uživati,
a zajedno s unesrećenim drugom plakati — ne.
Ustani, otkrij sirotu glavu, pogledaj nas.
Tko je gospodin čovjek, taj podnosi udarce božje,
ne bježi u rupu.

1330

1335

1340

HERAKLO

Tezeju, vidiš li agoniju moje djece?

TEZEJ

Čuo sam sve i gledam zlo na koje misliš.

HERAKLO

Što si mi onda glavu otkrio sunčevom svjetlu?

1345

TEZEJ

Pa što? Čovjek si; to što je božje nećeš okaljati.

HERAKLO

Bježi, nesretni čovječe, od prokletstva moje ljage.

TEZEJ

Prokletstvo ne može prijeći s druga na druga.

HERAKLO

Hvala ti. Što sam ti dobro učinio, tog se ne odričem.

TEZEJ

Tada sam primio dobro, a sada nudim sućut.

1350

HERAKLO

Vrijedan sam sućuti — ubojica vlastite djece.

TEZEJ

Plačem zbog tebe u obratu sreće.

HERAKLO

Jesi li vidio koga u goremu stanju?

TEZEJ

Od zemlje do neba svoju si patnju ispružio.

HERAKLO

Tako ću svemu stati na kraj.

1355

TEZEJ

Misliš da oni gore mare za prijetnje tvoje?

HERAKLO

Protiv mene bog, protiv bogova ja.

TEZEJ

Obuzdaj jezik, da ne bi velike riječi platio većim.

HERAKLO

Pun sam zala, i više u mene ne ide.

TEZEJ

I što ćeš učiniti? Kamo te nosi srdžba?

1360

HERAKLO

U smrt. Odakle dođoh, idem. Pod zemlju.

TEZEJ

Govoriš riječi običnih ljudi.

HERAKLO

A ti si mudar jer je nesreća tuđa.

TEZEJ

Da l' ja to čujem Herakla, prvaka u patnjama?

HERAKLO

Ovoliko ne; i izdržljivost ima granice.

1365

TEZEJ

Dobročinitelj čovječanstva, veliki zaštitnik ljudi?

HERAKLO

Nema od njih koristi kad je Hera na vlasti.

TEZEJ

Grčka neće dozvoliti tvoju apsurdnu smrt.

HERAKLO

Dobro — slušaj onda kako ću srušiti tvoje
savjete, kako ću ti pokazati da i ovo i ono prije —
da je to život koji nije život.

1370

Prvo, sin sam onoga koji je bio u bijegu
jer je ubio staroga oca moje majke;
da — Amfitrion je Alkmenu žigosan oženio.

Kad temelj roda nije postavljen dobro,
i potomke nužno nesreća čeka.

1375

A Zeus — Zeuse, koji jesi da jesi — taj me učinio
neprijateljem Herinim (a ti se nemoj žalostiti, tata;
za mene otac si ti, a ne Zeus);

već je na bebu u pelenama poslala zmije
paklenog oka, Zeusova družica, da poginem.

1380

A kasnije, kada me mladost obukla u mišiće —
trebam li pričat o zadaćama koje sam sve izvršio?
Koliki lavovi, koliki monstrumi trostruki i trotjelni,
divovi, borbe s četveronožnim kentaurskim bandama —
sve sam to odradio. I hidru s buketom

1385

samoobnavljajućih glava, i nju sam ubio,
i milijun drugih zadataka zbavio, i među mrtve otišao
Hadova troglavog psa čuvara našao,
na zemlju ga doveo po Euristejevoj naredbi.

1390

A posljednja zadaća ovdje me, nesretnog, stigla,
ubiti djecu i dom prepuniti patnjom.

Evo me pred zidom: svetogrđe je ostati u
mojim milim Tebama — a i da ostanem,
kojem hramu, kojoj svečanosti smijem se

1395

približiti? Prokletstvo nema prijatelja.
Da odem u Arg, u domovinu? Kako, kad sam odande prognan?
Hajd', onda putuj bilo kamo drugamo! —
Kad budem prepoznat, da me podozrivo gledaju,
odbijajući me bodljama otrovnih jezika: 1400
“Nije li ono Zeusov sin, koji je ubio svoju
djecu i ženu? Neka se goni iz naše zemlje!”
Slavnom junaku, negdašnjoj zvijezdi
teško je sve izgubiti; onog kom vječno loše ide
to ništa ne boli — tragedija je dio njega.¹ 1405
Evo što mislim, dokle će doći to moje prokletstvo:
utroba zemlje progovorit će da mi zabrani
doticat se tla, i more i rijeke neće mi dati
da ih prelazim, i postat ću drugi Iksion,
ubojica svojih, svezan za kotač koji ne staje nikad. 1410
I zašto onda da živim? Čemu to služi?
Ne trebam nikom, a nosim prokletstvo.
Neka pleše Zeusova velebna supruga,
nek stepa po Olimpu štiklama svojim,
ostvarila je ono što je planirala, 1415
šampiona Grčke do temelja pretumbala.
Tko da se takvoj božici moli, koja zbog jedne žene,
zbog svoje ljubomore uništi, ničemu krive,
dobrotvore čitave Grčke!

KOR

Nijedan drugi bog ne sudjeluje u ovom srazu 1420
osim Zeusove supruge; dobro razumiješ to.

TEZEJ

...²
radije bih ti predložio tako nego da trpiš ovako.
Nitko od ljudi nije imun na udarce sudbine,
nitko od bogova, ako u riječima pjesnika ima istine. 1425
Nisu li spavali uzduž i poprijeko, mimo svakog
zakona? Nisu li, u borbi za vlast

¹Filolozi smatraju da ove stihove treba izbaciti, jer su kliše i jer se protive osnovnoj misli ovoga govora (Heraklovom stavu da je proklet i da pati cijelog života).

²Priređivači smatraju da ovdje nedostaje tekst, možda nešto kao “da si jedini čovjek kojemu se dogodilo zlo”.

hapseći očeve svoje, popišali njihovu čast?
Pa ipak, žive na Olimpu, i ponijeli su teret svojih grešaka.
I što ćeš reći na to — tebi je, čovjeku, prihvatiti sudbinu
ultra-teško, a *bogovima* ne?

1430

Zato otiđi iz Teba, za ljubav zakona,
sa mnom kreni u grad Palade Atene;
tamo ću ti ruke očistiti od ljage,
dati kuću, dati dio svojega imutka.

1435

Darove koje sam dobio od građana jer sam spasio
dva puta sedam mladih, ubivši Minotaura na Kreti,
te ću ti darove dati. Širom naše države
meni su dodijeljene zemljišta čestice;
na te će one prepisane biti, tvoje će nositi ime
dokle god živiš. A u smrti kada se spustiš u Had,
obrednim žrtvama, spomen će pločama slaviti tebe cijela Atena.
Krasan će trofej građanstvu mome biti priznanje
čitave Grčke zbog podrške dane velikom čovjeku.
I ja ću se moći tebi odužiti što si me izvukao,
odužit se sada kad treba ti prijatelj.
Kad dobro stojiš kod bogova, ne trebaš prijateljâ;
više no dovoljno pomaže bog, kad mu se hoće.³

1440

1445

HERAKLO

Aa, sve je to sporedno za moju nevolju;
i ne mislim da bogovi spavaju s kim im pravda brani,
a da jedni druge u okove bacaju
niti sam ikad držao mogućim niti ću ikad vjerovati,
kao ni ono da jedan nad drugim želi biti gospodar.
Jer bogu, ako je sto posto bog, ne treba ništa;
nije to kao na filmu.

1450

1455

Brinuti treba, usprkos nesreći u kojoj jesam,
da me ne snađe žig kukavičluka ako si oduzmem život.
Tko ne izdrži udarce sudbine,
ni udarce drugih ljudi neće izdržati moći.
Suočit ću se s životom. Idem u tvoj grad,
i hvala na bezbrojnim darovima;
pa ipak, bezbrojne muke sam prošao,

1460

³I ova su dva stiha isključena kao klišeji, u neskladu s cjelinom govora, a i kao ponavljanje mjesta iz *Oresta*.

nijednu od njih nisam odbio, i nije mi
oko zasuzilo, i nikada nisam mislio
da će do ovoga doći, da ću zaplakati. 1465
Sada se, očito, valja prepustiti sudbini u ropstvo.
Pa dobro. Tata, evo mojeg prognaništva,
evo mene, ubojice svoje djece;
daj im počast groba, isprati mrtve
suzama (meni to zakon ne dopušta); 1470
na prsa ih njihovoj majci položi, u naručje joj ih stavi,
družinu jadnu, koju nesretan ja
uništih mimo svoje volje. A pošto mrtve pokrije zemlja,
ostani u ovom gradu; teško je, ali ipak
prisili se, i skupa sa mnom ponesi moja zla. 1475
Djeco! Otac koji vaše sjeme posija
ubi vas; niste iskusili dobra
koja sam spremao za vas, mučeći se
da vam priskrbim ugled, to najljepše
što otac može ostaviti djeci. 1480
I tebe sam, sirotice, ubio — kakva
ti je to hvala što si čast moje postelje čuvala,
snoseći svu težinu dugotrajne brige za kuću.
Jao supruge, djece, jao i mene,
kakvu sam počinio strašnu stvar, izgubio 1485
djecu i ženu; o gorka srećo ovoga poljupca,
gorka družino, oružje moje! Ne znam da l' da ga držim,
il' da ga bacim; dok o mom se ramenu njiše, govorit će:
"Po nama ubio si djecu i ženu; mi, tebi u ruci,
mi smo ubojice sinova tvojih." I onda da ih 1490
na leđima nosim? Kako to objasniti? A opet, bez oružja,
kojim sam izveo najjunačkija djela čitave Grčke,
neprijateljima ću se prepustiti, sramno poginuti.
Ne mogu ga ostaviti; strašno, ali moram ga čuvati.
Još jedno, Tezeju, obavi sa mnom: Kerbera, bijesnog psa, 1495
u Mikenu sa mnom dovedi, pratnja mi budi,
da me ne bi, sama samcata, depresija svladala.
Oj tebanska zemljo i tebanski narode,
sijecite kose, u crno se zavijte, dođite na grob
moje djece. Sve ćete jednom riječju oplakati, 1500
i mrtve i mene; svi smo gotovi,
bijednici, satrti jednim Herinim potezom.

TEZEJ

Ustani, nesretni družo. Dosta je suza.

HERAKLO

Nisam u stanju. Ne drže noge.

TEZEJ

I najjače slomi sudbina.

1505

HERAKLO

Aaa.

Smjesta bih postao kamen bez pamćenja.

TEZEJ

Nemoj. Daj ruku prijatelju da bi ti pomogao.

HERAKLO

Ali — da ne okaljam krvlju tvoju odjeću —

TEZEJ

Daj! Pusti! Nije me strah.

1510

HERAKLO

Nemam više djece — a ti si mi kao sin.

TEZEJ

Oko vrata prebaci svoju ruku; ja ću te voditi.

HERAKLO

Par prijatelja — ali jedan je jadan.

Tata, takvoga čovjeka treba imat za druga.

AMFITRION

Sretna zemlja koja ga rodila.

1515

HERAKLO

Tezeju, natrag okreni, da vidim djecu.

TEZEJ

A zašto? Hoće l' ti od tog lijeka biti lakše?

HERAKLO

Vuče me. I želim da me zagrli tata.

AMFITRION

Evo me, dijete moje. Želiš isto što i ja.

TEZEJ

Tako — više se ne sjećaš nijednog svojega podviga?

1520

HERAKLO

Sve je to boljelo manje od ovoga.

TEZEJ

Onaj tko vidi da si kao žensko, pohvalit te neće.

HERAKLO

Slabićem me smatraš? A prije, rekao bih, nisi.

TEZEJ

Ovo je previše. Nisi *onaj* Heraklo dok se raspadaš.

HERAKLO

A kakav si bio ti, dolje u carstvu užasa?

1525

TEZEJ

Po malodušnosti bio sam gori od svakoga živog.

HERAKLO

Pa kako si onda mogao reći da sam pukao u svojoj nesreći?

TEZEJ

Hodi.

HERAKLO

Tata, dobro mi stoj.

AMFITRION

I ti meni, sine.

1530

HERAKLO

Pokopajte dečke kako sam rekao.

AMFITRION

A tko će mene, sine?

HERAKLO

Ja ću.

AMFITRION

A kada ćeš doći?

HERAKLO

Kad sahraniš djecu

1535

poslat ću po tebe da i ti dođeš iz Teba u Atenu.

Ti pokopaj djecu, mada se bol pokopati ne da.

A mene — onoga tko je na strašan način zatro sve svoje,

tu olupinu od čovjeka, ko brod čamčiće, nek Tezej odvuče.

Svi koji daju prednost bogatstvu ili sili

1540

nad dobrim prijateljima, pravi su debili.

KOR

Marširamo tužni, plačući,

najvećeg druga izgubivši.